

GÖRVÄLN 1, STOCKHOLM

Konsekvensbeskrivning kulturmiljö

2023-12-08 SLUTVERSION

UPPDRAG

Uppdragsnamn: 325301 Görväln 1, kulturmiljöstöd / 80324 DP påbyggnad Görväln
Titel på rapporten: Konsekvensbeskrivning kulturmiljö, kv Görväln 1, Stockholm
Version: Slutversion
Datum: 2023-12-08

MEDVERKANDE

Beställare: SBB Görväln 1 Fastighets AB
Kontaktperson: Karl-Erik Larsson

Uppdragsansvarig: Martin Lagergren, byggnadsantikvarie

Handläggare: Jonna Nilsson, byggnadsantikvarie
Martina Berglund Ravegård, Reichmann Antikvarier AB

ÖVRIGT

Rapport: *Rapporten läses vid utskrift i liggande A3.*

Bilder och illustrationer är skapade av Tyréns AB om inget annat anges.

Framsida: *Vy från korsningen Skedviksvägen-Bränningevägen*

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

INNEHÅLL

INLEDNING.....	5
Bakgrund	5
Konsekvensbeskrivning kulturmiljö	5
Tidigare utredningar	5
 FÖRUTSÄTTNINGAR.....	 7
Översiktsplan	7
Stockholms byggnadsordning	9
Stockholms Arkitekturpolicy	10
Plan- och bygglagen	12
Kulturhistorisk klassificering.....	13
Miljöbalken (1988:808)	13
Kulturvärden	14
 PLANFÖRSLAGET	 15
Påbyggnad.....	15
 KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN	 16
Disposition	16
Konsekvenser av planförslaget.....	17
Påverkan på stadsbilden	20
Konsekvenser i relation till riktlinjer i kulturmiljöanalys	28
Påverkan på riksintresset	33
Samlad bedömning	34

INLEDNING

BAKGRUND

Tyréns Sverige AB har fått i uppdrag av SBB Görväln 1 att upprätta en konsekvensbeskrivning för kulturmiljö kopplad till detaljplane-
arbete för fastigheten Görväln 1 inom stadsdelen Årsta i Stockholm.
Planen syftar till att möjliggöra användning för bostadsändamål
samt ge planstöd åt befintliga verksamheter.

Föreliggande konsekvensbeskrivning har utarbetats till
plansamrådet.

KONSEKVENSBESKRIVNING KULTURMILJÖ

En konsekvensbeskrivning för kulturmiljö tas fram i samband med
planläggning som berör kulturhistoriskt värdefulla byggnader
eller miljöer. Syftet med konsekvensbeskrivningen är att beskriva
den påverkan som bedöms uppstå på kulturvärden och analysera
vilka konsekvenser planen ger för kulturvärden och kulturmiljön.
Konsekvensbeskrivningen ska fungera som stöd för myndigheter,
remissinstanser och allmänhet i planprocessen.

TIDIGARE UTREDNINGAR

En kulturmiljöanalys har tagits fram av Tyréns Sverige AB,
2022-09-09. I analysen beskrivs planområdets och omgivningens
historik och nuvarande bebyggelse. I rapporten ingår kulturhis-
torisk värdering av bebyggelsen inom planområdet. Det redogörs
också för platsens relation till och betydelse för riksintresset för
kulturmiljö.

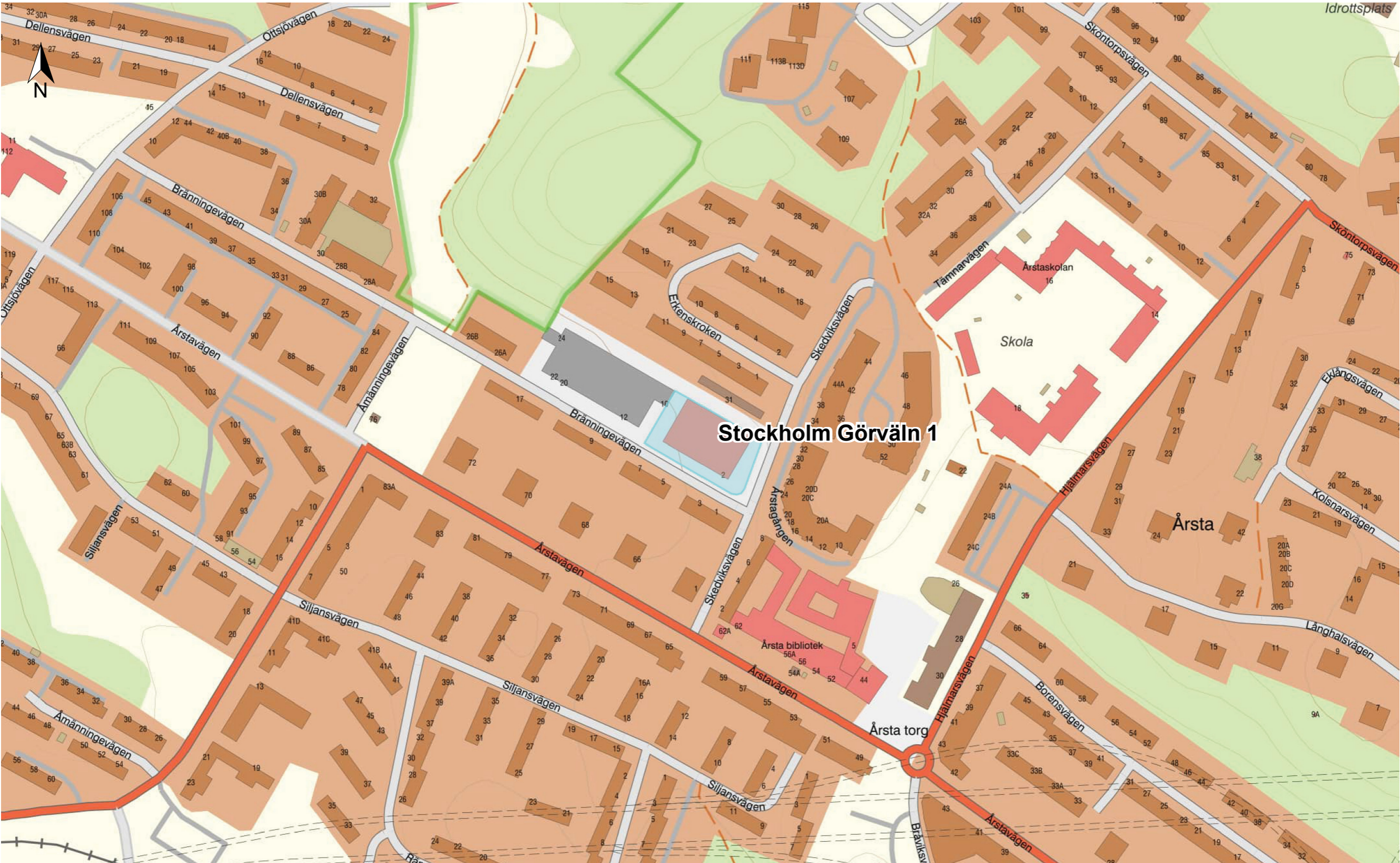
Kulturmiljöanalysen fungerar som underlag för föreliggande
konsekvensbeskrivning. Planförslagets konsekvenser bedöms i
relation till de kulturvärden och de riktlinjer som redovisas i kultur-
miljöanalysen.

Figur över kvarteret Görväln med det aktuella planområdet markerat.

Kulturmiljöanalys Görväln 1, Stockholm, Tyréns Sverige AB, 2022-09-09

Kvarteret Görväln och det aktuella planområdets läge i staden. Den blåa ytan för planområdets utbredning. Källa: Lantmäteriet

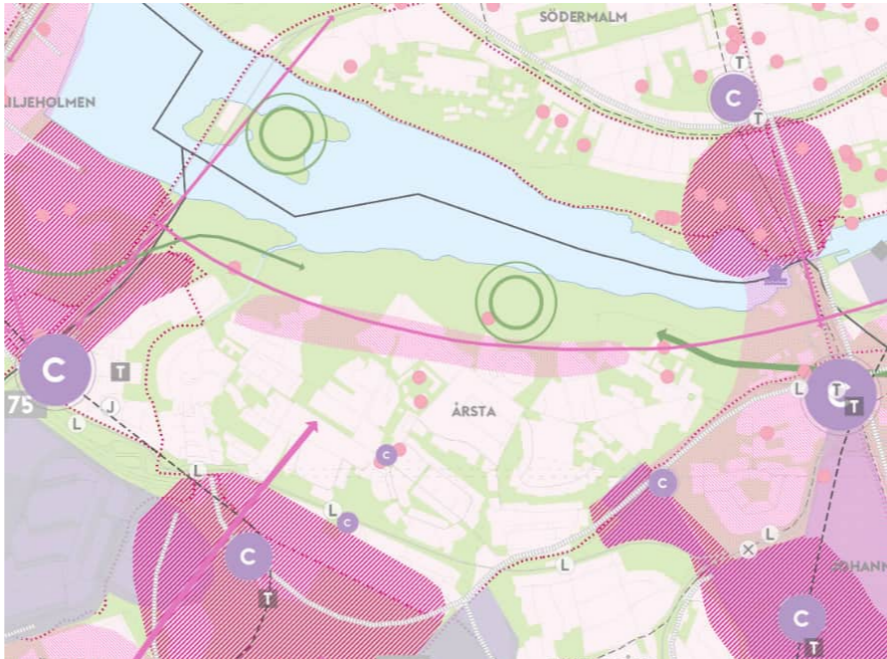
FÖRUTSÄTTNINGAR

ÖVERSIKTSPLAN

I aktuell översiktsplan (2018) redogör Stockholms stad för hur kulturmiljöer ska tas tillvara i utvecklingen av staden, under rubriken Kulturmiljö i en växande stad. Relevant i detta fall är bl.a. att:

- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.
- Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggandet. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden.
- När staden förändras krävs ett medvetet förhållningssätt till topografi, stadssiluett och mötet med vattnet. Högre byggnader ska infogas med omsorg om stadslandskapets helhetsverkan. Grönska, parker och naturområden ska utvecklas så att kulturvärden tas tillvara samtidigt som nya estetiska och sociala värden tillförs.
- Stadsbyggandet ska ta sin utgångspunkt i kunskap om stadsdelarnas olika karaktär, hur de samspelar med landskapets förutsättningar, deras olika stadsplanemönster och hustyper. Ett medvetet förhållningssätt till befintliga kvaliteter är därför en förutsättning vid tillägg och omvandlingar.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.
- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.

- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.
- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.
- Det byggda ska användas som verktyg för att bidra till att lösa samhällets långsiktiga behov och tillföra staden hållbara kvaliteter med människan som utgångspunkt.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER ENSKEDE-ÅRSTA-VANTÖR

Planområdet ligger inom stadsdelen Årsta. I den till översiktsplanen tillhörande stadsutvecklingskartan redovisas större delen av Årsta som ett område med blandad stadsbebyggelse där endast enstaka komplettering föreslås. I översiktsplanen anges följande utvecklingsmöjligheter för stadsdelarna Årsta-Johanneshov:

- **Årsta-Johanneshov**
- Stadsdelarna Johanneshov och Årsta ligger nära både Årstaviken och Södermalm. Globen utgör en framträdande del av Stockholms siluett och är ett viktigt landmärke, och Tele2 Arena är stadens största arena. Årstaskogen är en grön oas, som sträcker sig längs Årstas förkastningsbranter mot Årstaviken.
- Inom stadsdelarna ligger två stadsutvecklingsområden; Söderstaden och Årstaberg. I dessa stadsutvecklingsområden är det centralt att skapa fler arbetsplatser och kontorsetableringar som bidrar till fler arbetstillfällen i Söderort. För att koppla samman Söderstaden med omgivande stadsdelar är utvecklingen längs Årstastråket viktig, med ny stadsbebyggelse längs Johanneshovsvägen, vid Bolidenplan och vid Valla torg. Årstastråket väver samman flera nya stadsdelar till en kontinuerlig stadsväv – från Hammarby sjöstad-Skanstull, Gullmarsplan-Söderstaden via Årstastråket till Årsta - fältet och vidare upp mot Årstaberg, Årstadal och Liljeholmen. Det skulle även vara positivt om ytterligare samband kunde skapas mellan Årstaskogen och Södermalm. Det är strategiskt viktigt att stärka det ekologiska sambandet mellan Årstaskogen och Hammarbyskogen. [...].
- Årstaberg ska omvandlas till en blandad stadsdel med bostäder, service, arbetsplatser och idrottsytor samt är en betydelsefull bytespunkt för kollektivtrafiken som stärks med utbyggd tunnelbana. Kopplingen mot Årstafältet behöver stärkas för fotgängare och cyklister. Viss kompletteringsbebyggelse kan också ske vid lokala centrum och längs med Enskedevägen som utvecklas till ett urbant stråk. Det är även angeläget att utveckla bebyggelsens möte med Årstaskogen och att tillföra bostäder starka plats i samhället.

RIKSINTRESSEN I ÖVERSIKTSPLANEN

Hur riksintressen enligt miljöbalken ska tillgodoses redovisas i översiktsplanens bilaga *Riksintressen enligt miljöbalken*. I bilagan redovisas förhållningssätt kring sju olika teman med riksintressant bebyggelse som tar utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets preciserade uttryck samt kunskapsunderlaget *Alla tiders Stockholm* (2014). I bilagan behandlas riksintresset Årsta centrum (AB 113), som är av relevans för det aktuella planområdet.

I riksintressebilagans avsnitt om Årsta centrum framhålls följande:

Årsta centrum (AB 113)

- Årsta centrum speglar tidens politiska vilja att skapa ett demokratiskt samhälle. Av vikt är de blandade verksamheterna i en mötesplats för alla åldrar där kulturen har stor betydelse, sammanvägt med sociala och kommersiella funktioner. De konstnärliga ambitionerna i projektet är sammanlänkande med de sociala, vilket berättar om 1940-talets tro på den offentliga konstens politiska roll och starka plats i samhället.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

- Gatumönstrets och bebyggelsens anpassning till naturlandskapet och terrängen.
- Portiker och öppningar, trappor och välgestaltade interiörer.
- Amfiteatern, stentrappor, stödmurar och gångvägar.
- Kulturellt centrum med intimt torgrum som omges av bebyggelse med lokaler i bottenvåningarna och av kulturbyggnader.
- Bebyggelsens sammanhållna helhet vad beträffar höjd, skala, gestaltning, kulörer och material samt takformer.
- Väl utförda byggnadsdetaljer så som fönster, entrépartier och balkonger samt de världsunika bemålade fasaderna.

Invigning av Årsta centrum den 1 november 1953. Källa: Stockholmskällan.

Riksintresset och hur det tar sig i uttryck beskrivs vidare under kapitlet *Miljöbalken*.

STOCKHOLMS BYGGNADSORDNING

Stockholms byggnadsordning kan ses som ett tematiskt tillägg till översiktsplanen som förtydligar planens delar om allmänna intressen: Kulturmiljö i en växande stad och Arkitektur och gestaltning. *Stockholms arkitekturpolicy* är ytterligare en komponent (tillsammans med översiktsplanen, riksintressebilagan och byggnadsordningen) i den övergripande strategi Stockholms stad har för stadens arkitektur.

Byggnadsordningen inleds med följande punkter:

- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.
- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.
- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.
- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.
- Det byggda ska användas som verktyg för att bidra till att lösa samhällets långsiktiga behov och tillföra staden hållbara kvaliteter med människan som utgångspunkt.

Byggnadsordningen beskriver hur staden har vuxit fram historiskt, stadslandskapets förutsättningar och stadsdelarnas karaktärer. Den innehåller också vägledningar och processtöd för stadens fortsatta utveckling.

Årsta är en del av de s k grannskapsenheterna som växte fram efter andra världskriget, den första sådana byggdes i Årsta i mitten på 1940-talet. Följande vägledande punkter för *Grannskapsenheterna* redovisas i byggnadsordningen:

VÄGLEDNING - GRANNSKAPSENHET

Utveckla grannskapsenheterna med utgångspunkt ur de centrala parkstråken, dalgångarna, den karakteristiska parkutformningen, de gemensamma bostadsgårdarna samt gatornas och byggnadernas anpassning till terrängen.

Utforma nya byggnader inom befintlig struktur utifrån en samtida tolkning av platsens förutsättningar och närliggande bebyggelse. Utforma grupper av nya hus utifrån en sammanhållen gestaltningsidé.

Utforma kompletteringsbebyggelse i anslutning till grannskapsenheterna utifrån ett helhetsperspektiv. Beakta närliggande bebyggelse.

Utveckla lokala centrum och centrala stråk genom att komplettera med ny bebyggelse och verksamhetslokaler där så är möjligt. Undvik omvandling av lokaler till bostäder.

Ta tillvara och utveckla den gröna karaktären med förgårdsmark i gaturummet samt den bostadsnära naturmarken med bergsformationer och vegetation. Undvik parkeringsytor på förgårdsmark och bostadsgårdar.

Utgå från de ursprungliga husens volym, proportioner och takformer vid ombyggnader och renoveringar. Ta tillvara eller återskapa karaktärsskapande material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt.

STOCKHOLMS ARKITEKTURPOLICY

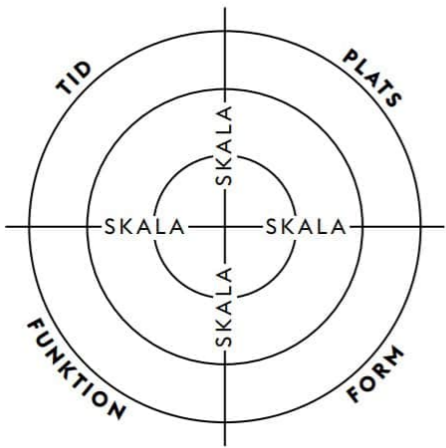
Med utgångspunkt i översiktsplanen utgör Stockholms arkitekturpolicy tillsammans med Stockholms byggnadsordning och kommande vägledningar en familj av dokument som bidrar med kunskap, strategier och arbetssätt till stöd för stadens gestaltning. Andra dokument som kopplar till Arkitekturpolicy är Vision 2040, Stockholms stads klimatmål, Agenda 2030, Gestaltad livsmiljö, Stockholms Framkomlighetsstrategi och Stockholms Miljöprogram.

Arkitekturpolicy redogör för förhållningssätt inom arkitektur och samhällsutveckling samt ger konkreta metoder för ett kvalitativt byggande. Policyn omfattar planering av alla skalor, från staden som helhet till utformning och gestaltning av enskilda byggnader och detaljer.

I kapitlet *Identitet* finns riktlinjer för hur arkitekturen ska bidra till att "stärka, bekräfta och utveckla stadens karaktär och identitet" med grund i Byggnadsordningen. Här framförs bland annat vikten av att identifiera värdebärare, utveckla Stockholms särart och att gestalta med en Stockholmsk prägel.

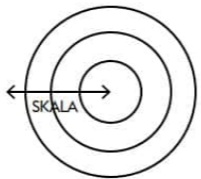
Under kapitlet *Byggstenar* beskrivs de delar som tillsammans bildar staden, från den stora skalan ner till byggnadens komposition och detaljering.

I policyn finns *Verktyg för stadens gestaltning* som, genom att kombinera ett antal frågeställningar med byggnadsordningen, ska inbringa kunskap om projektets arkitektoniska förutsättningar och möjligheter. Verktøget är tänkt ska finnas med i alla faser under ett byggprojekt och hos alla inblandade. Verktøgets grafiska presentation utgörs av en genomkorsad cirkel rymmer de olika aspekterna **tid**, **plats**, **form** och **funktion**.

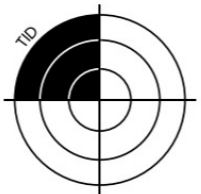

Den grafiska representationen av verktøget. Stockholms Arkitekturpolicy (2021).

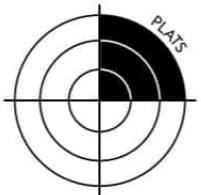
Följande frågeställningar kan ställas inom verktygets respektive tema:

SKALA - Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från staden som helhet till detalj.

TID - Hur förhåller sig projektet till Stockholms historiska utveckling? Hur formas projektet av vår samtid, regler, ekonomi, miljö och arkitektoniska ideal? Hur kommer projektet åldras och fungera för framtida behov?

PLATS - Vilken betydelse har projektet i stadens siluett? Hur förhåller sig projektet till stadslandskapet och omgivande stadsbyggnadskaraktärer? Hur förhåller sig projektet till omgivande bebyggelse och stadsrum?

FORM - Hur beskrivs projektets arkitektoniska idé i förhållande till helhetsupplevelsen av Stockholm och stadens karaktär? Hur beskrivs projektets arkitektoniska idé i förhållande till stadslandskapet och intilliggande stadsbyggnadskaraktärer? Hur genomförs den arkitektoniska idén i byggnadens alla delar i volymhantering, konstruktion, fasadkomposition, material, kulör och detaljer?

FUNKTION - Hur bidrar projektet till att öka Stockholms stadskvaliteter med människan som utgångspunkt? Hur bidrar funktionen till omgivande bebyggelse och stadsrum? Hur utformas bebyggelsen och stadsrummen i förhållande till dess funktioner och innehåll?

Figurer och text hämtade från Stockholms Arkitekturpolicy (2021).

För omgivande förgårdsmark anges prickmark som inte får bebyggas samt park och allmän plats i kvarterets norra del.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används samt hur markanvändningen skall utvecklas. Lagen fastställer att planläggningen av mark- och vattenområden är en kommunal angelägenhet och ställer krav på att kommunen upprättar en översiktsplan över hela kommunen. Lagen innehåller föreskrifter om bland annat detaljplaner och bygglov.

Planläggning enligt denna lag ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden, andra miljöaspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden. Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. Dessa kan av kommunerna skyddas genom bestämmelse i detaljplan. Skyddet regleras i PBL:s 8 kapitel och de bestämmelser som läggs in i planen är juridiskt bindande.

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt Plan- och bygglagen är även 2 kap. 1§, 3§, 6 § tillämplig.

PBL 2 KAP. ALLMÄNNA OCH ENSKILDA INTRESSEN

1 § Vid prövningen av frågor enligt denna lag ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

3 § Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

6 § Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

6 § Tredje stycket

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

PBL 8 KAP. KRAV PÅ BYGGNADSVÄRK, BYGGPRODUKTER, TOMTER OCH ALLMÄNNA PLATSER

Plan- och bygglagens åttonde kapitel reglerar krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser. Vid en bygglovsprövning omfattas byggnader som bedöms ha särskilt kulturhistoriskt värde av förbud mot förvanskning av kulturvärden, 8 kap. 13§.

Byggnaden i kv Görväln 1 har inte bedömts som särskilt värdefull, men för alla byggnader gäller även varsamhetskrav och särskilda krav vid underhåll enligt 8 kap. 17§ och 14§.

Underhåll och varsamhet

14 § Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17 § Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING

Vid bedömning av bygglov och åtgärder enligt Plan- och Bygglagen har Stockholms stad antagit en klassificeringskarta med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Klassificeringen som utförs av Stockholms stadsmuseum är ett kunskapsunderlag utan rättsligt bindande verkan.

- De tre klasser som stadsmuseet använder sig av är:
- **Blått** - bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.
 - **Grön** - högt kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
 - **Gult** - bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier. Det finns även fastigheter som är markerade med streckning vilket betyder att de ännu inte är klassificerade, alternativt att fastigheten är obebyggd. Fastigheter som inte är klassificerade kan alltså ha stora kulturhistoriska värden som stadsmuseet ännu inte tagit ställning till.

I Årsta finns bebyggelse som både är gul- grön- och blåmarkerad. Fastigheten Görväln 1 är markerad som gul liksom de flesta intilliggande byggnader. I kv Svärdlången finns dock två stycken blåmarkerade byggnader liksom de flesta byggnader i Årsta centrum, där även en byggnad är grönmarkerad. I kv Skedviken är bebyggelsen streckad, d v s ställning har inte tagits till dess kulturhistoriska värde.

Några områden inom stadsdelen Årsta har pekats ut som kulturhistoriskt värdefulla områden av Stadsmuseet. I nära anslutning till aktuell fastighet ligger Årsta torg som är utpekad som ett värdefullt område. I dessa områden ska särskild uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden.

För kulturhistoriskt värdefulla fastigheter och miljöer är plan-och bygglagens förbud mot förvanskning samt de generella paragraferna om hänsyn, varsamhet och anpassat underhåll tillämpliga.

Klassificeringskarta med det aktuella kvarteret rödmarkerat. Blå och grön linje representerar avgränsning av riksintresse för kulturmiljön respektive kulturhistoriskt värdefullt område. Källa: Stockholms stad

MILJÖBALKEN (1988:808)

Den aktuella fastigheten ligger inte inom riksintresse för kulturmiljövården. Däremot finns riksintresset Årsta centrum strax söder om detta. Motivering och uttryck för riksintresset är som följer:

"Bostadsområde i form av stadsdelscentrum, invigt 1953, som utgör ett av landets tidigaste exempel på en s.k. grannskapsenhet, med "torget som vardagsrum". En kommersiell, social och kulturell mötespunkt för alla åldrar, som utgjort en viktig förebild för svenskt förortsbyggande under efterkrigstiden.

Uttryck för riksintresset:

Planläggningen med låga byggnader för olika funktioner - medborgarhus med bibliotek och teater, biograf, butiker, kontor, bostäder - grupperade runt det centrala torget. Gestaltningssmässiga värden och den konstnärliga utsmyckningen."

MILJÖBALKEN 3KAP. 6 §, SKYDD AV KULTURVÄRDEN

Enligt miljöbalkens 3 kap. 6 § ska mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

KULTURVÄRDEN

Tyréns Sverige AB har i kulturmiljöanalysen gjort en värdering och konkretisering av kulturvärden i form av värdebärande karaktärsdrag för Görväln 1. De värdebärande karaktärsdragen redovisas här nedan.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG KV GÖRVÄLN 1

- De två byggnadsdelarnas olika höjd och fasaduttryck som innebär en läsbar uppdelning mellan f d kontor och fabrik
- Fasader med både puts och tegel samt sockel av betong
- Den repetitiva fönstersättningen
- Byggnadens platta tak
- Bevarade originaldetaljer
- Det stora skärmtaket mot väster
- Skärmtak och räcken vid huvudentrén mot Bränningevägen
- Det norra välbevarade trapphuset

PLANFÖRSLAGET

PÅBYGGNAD

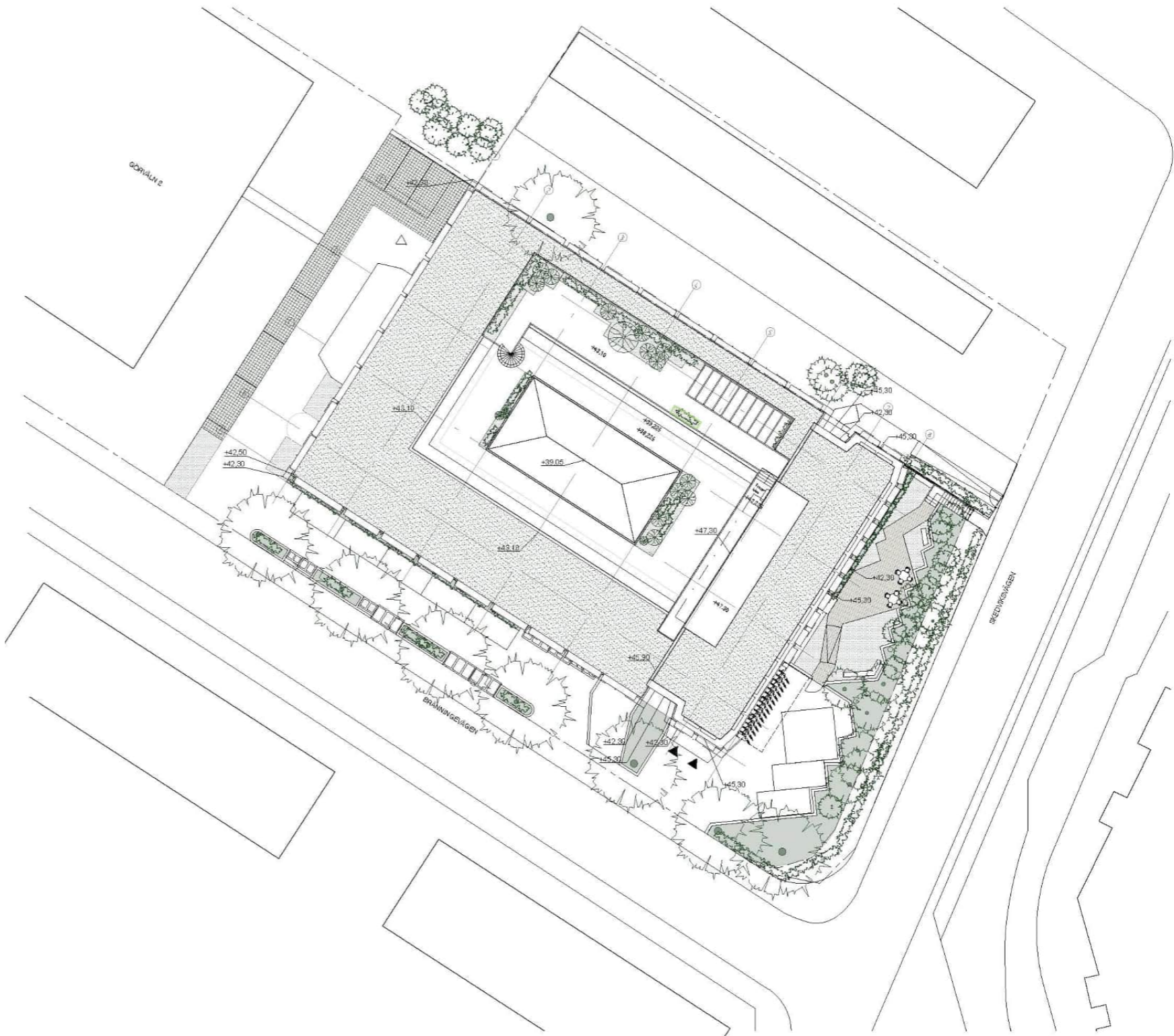
Planförslaget syftar till att möjliggöra en utveckling av den befintliga byggnaden på fastigheten genom en påbyggnad. Befintlig verksamhet kan kompletteras med ca 40 bostäder av varierande storlek. De befintliga verksamheterna vårdcentral och förskola saknar planstöd och ska säkerställas med planen. I befintlig volym föreslås ett LSS-boende iordningställas.

Både den f.d. industridelen och kontorsdelen föreslås byggas på med två våningar som innehåller bostäder. För att angöra och utrymma bostäderna förlängs befintliga trapphus och når en angöringsgång som sträcker sig runt ljusgårdens samtliga sidor. En av hissarna förlängs. På ny volym på den norra delen av byggnaden (industridelen) föreslås en terrass på taket där en pergola möjliggörs.

Gestaltningmässigt läggs vikt vid att både anpassa tillägget till grundläggande karaktärsdrag i den befintliga byggnadens arkitektur men också till att uppnå en god relation till byggnaden inom Görväln 2 som under 2023 genomgått en arkitektonisk omvandling.

Nya fasader föreslås utföras i trä. Fasaderna delas in i ramverk som följer grammatiken i befintliga byggnader och utgörs till stora delar av höga fönsterband. Grunda balkonger med pinnräcken föreslås i fönsterbandens hela längd. En kulörmässig åtskillnad mellan påbyggnad på industridel repektive kontorsdel ska svara för en fortsatt god historisk läsbarhet. Takytor på nya volymer föreslås vara gröna.

Utemiljön inom fastigheten föreslås ändras genom ökat inslag grönytor och åtgärder för bättre fördröjning av dagvatten. Längs Bränningevägen placeras sopkärl invid fasad och integrerat i trädraden.

Förslag till påbyggnad, situationsplan.
Illustration Equator Arkitekter.

KONSEKVENSER FÖR KULTURMILJÖN

DISPOSITION

I konsekvensbeskrivningen bedöms i vilken grad aktuellt förslag påverkar kulturhistoriska värden. Konsekvenserna redovisas under följande rubriker:

KONSEKVENSER AV PLANFÖRSLAGET

- Rivning av fläktrum
- Rivning av taklanternin
- Påbyggnad på byggnadens tak
- Tillförande av gröna tak och uteplats
- Fastställning av verksamheterna i detaljplan
- Möjlig ändrad användning till bostäder

PÅVERKAN PÅ STADSBILDEN

1. Skedviksvägen 32
2. Skedviksvägen 18
3. Erkens Kroken 1
4. Skedviksvägen 6
5. Årstavägen 66
6. Årstavägen 68
7. Bränningevägen 11

PÅVERKAN PÅ RIKSINTRESSET

- Årsta centrum

KONSEKVENSER I RELATION TILL RIKTLINJER I KULTURMILJÖANALYS

- Mötet med Bränningevägen
- Arkitektoniskt angreppssätt
- Skala
- Skuggning
- Material och kulör

Bedömningsskala

De kulturhistoriska bedömningarna som redovisas i denna analys bygger på nedanstående skala för konsekvenser:

Stora negativa konsekvenser - kan uppstå när höga kulturmiljövärden påverkas. Skyddad eller skyddsvärd bebyggelse och miljöer berörs. I riksintresseområden påverkas utpekade uttryck och/eller värdekärnor. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras kraftigt eller upphör helt. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser bryts eller går förlorade. Kulturmiljö som fragmenteras så att dess helhet inte kan uppfattas.

Måttliga negativa konsekvenser - uppstår när viktiga kulturmiljövärden påverkas i mindre grad än ovan. Läsbarheten av landskapets och/eller bebyggelsens utveckling över tid försvåras. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser går delvis förlorade eller försvagas. Strukturer och samband som försvagas och blir mindre tydliga. Påverkan kan även innebära att enstaka kulturhistoriskt värdefulla objekt; välbevarade, unika eller på annat sätt särskilt värdefulla blir svårtolkade, fragmenterade eller går förlorade.

Små negativa konsekvenser - uppstår när kulturmiljövärden påverkas i mindre grad. Påverkan innebär att läsbarheten av landskapets/bebyggelsens utveckling över tid fortfarande är möjlig. Historiska samband, strukturer, funktioner och betydelsebärande företeelser försvagas eller påverkas men kan även i framtiden uppfattas. Enstaka kulturmiljöobjekt av mindre betydelse påverkas eller tas bort. De enstaka objekten är inte betydelsebärande för kulturmiljöns helhet eller unika eller sällsynta av sin typ.

Inga konsekvenser - varken negativa eller positiva, förväntas på befintliga kulturmiljövärden.

Positiva konsekvenser uppstår när projektet bidrar till att tydliggöra och förstärka kulturmiljöns samband och strukturer.

KONSEKVENSER AV PLANFÖRSLAGET

RIVNING AV FLÄKTRUM OCH TAKTERRASS

Fläktrummet och takterrassen på kontorshusets tak föreslås rivas för att ge plats till en påbyggnad med lägenheter.

Värde och konsekvens

Det befintliga fläktrummet är ett sentida tillägg som har en negativ inverkan på husets helhetsintryck och arkitektoniska gestaltning. Rivning av denna bedöms ge positiva konsekvenser för byggnadens kulturvärden. Takterrassen tillkom 1989 i anslutning till fläktrummet.

Positiva konsekvenser

RIVNING AV TAKLANTERNIN

Taklanternin på industridelens tak föreslås rivas och ersättas med en ny.

Värde och konsekvens

Det befintliga taklanterninen tillkom i samband med omdaning på 1980-talet då en vårdcentral inrättades i byggnaden. Taklanterninen har vissa kulturvärden och eftersom den ersätts av en ny lanternin med samma form, bedöms rivningen av denna ge små negativa konsekvenser för byggnadens kulturvärden.

Små negativa konsekvenser

Befintligt fläktrum och takterrass föreslås rivas för att ge plats för påbyggnaden. Taklanterninen i bakgrunden föreslås rivas och ersättas med en ny.

PÅBYGGNAD PÅ BYGGNADENS TAK

En påbyggnad i två våningar innehållande 37 stycken bostäder innehållandes 1-3 r o k föreslås på byggnadens tak.

Värde och konsekvens

Förslaget med en påbyggnad på byggnadens tak kommer att påverka byggnadens helhetsgestaltning och arkitektoniska uttryck. Enligt förslaget fördubblas nästan byggnadens volym, vilket ändrar dess idag nätta framtoning till något mer klossigt.

Enligt förslaget utökas byggnadens volym påtagligt, vilket ändrar dess idag i vissa avseenden nätta framtoning till en mer kompakt volym.

Den historiska läsbarheten om byggnadens tidigare funktion och uppdelning i en industri- och kontorsdel behålls däremot i det att nivåskillnaden mellan byggnadsdelarna behålls. Med en följsamhet i fasadindelningen gentemot kontors- respektive industridel suddas de betydelsebärande skillnaderna i funktion inte ut. Kontorshusets slankare volym accentueras.

Fabriksdelen har en robust arkitektur som bedöms tåla det föreslagna volymtillägget utan att förlora sin arkitektoniska verkan.

Måttliga negativa konsekvenser

FASAD MOT KV GÖRVÄLN 2 (NORTHWEST)

FASAD MOT BRÄNNINGVÄGEN (SOUTHWEST)

FASAD MOT SKEDWICKSVÄGEN (SOUTHEAST)

FASAD MOT BRF (NORTHEAST)

Förslag till påbyggnad, fasader. Illustration
Equator Arkitekter.

TILLFÖRANDE AV GRÖNT TAK OCH UTEPLATS

Takets nya volymer kommer att göras gröna, med en stor del planterad yta. En uteplats anläggs på fabriksdelens tak mot norr med ett genomskinligt räcke runt om.

Värde och konsekvens

Gröna tak finns inte i området sedan tidigare och utgör därför ett helt nytt inslag i miljön och i byggnadens ursprungliga arkitektur. Det gröna taket kommer inte att upplevas från gatunivå och bedöms därför inte påverka kulturvärden i betydande grad.

En uteplats på en takterrass är inte främmande för den modernistiska arkitekturen och förekommer idag på kontorsbyggnaden. Glasade räcken bedöms vara en diskret och lämplig lösning. Det finns en uteplats vid fläktrummet idag och då den nya uteplatsen fortsatt förläggs mot norr kommer den att vara mest exponerad mot kv Ekoln och till viss del mot kv Skedviken, men inte mot huvudfasaden mot Bränningevägen. Åtgärden bedöms därför inte påverka byggnadens kulturvärden i någon väsentlig grad.

Små negativa konsekvenser

FASTSTÄLLNING AV VERKSAMHETERNA I DETALJPLAN

Verksamheterna för vårdcentral samt förskola som finns i byggnaden idag föreslås fastställas i den nya detaljplanen.

Värde och konsekvens

Verksamheterna idag bidrar till att förstärka upplevelsen av en mer komplett stadsdel med inflytande från ABC-stadstanken där arbets-tillfällen finns nära bostäder och där centrum har ett betydande utbud av kommersiell och social service. Verksamheterna bidrar även till den sociala hållbarheten i stadsdelen då de hjälper till att hålla den levande. Verksamheterna knyter även till byggnadens ursprungliga funktion som arbetsplats, även om A:et (Arbete) har försvagats genom husets transformation från fabrik. Fastställandet av verksamheterna i detaljplan bedöms få positiva konsekvenser för byggnadens kulturvärden.

Positiva konsekvenser

MÖJLIG ÄNDRAD ANVÄNDNING TILL BOSTÄDER

Byggnaden föreslås tillföras bostäder genom en påbyggnad.

Värde och konsekvens

Den nya detaljplanen föreslår även att fastslå bostadsändamål för byggnaden. Utökad användning bedöms inte påverka kulturvärden i betydande grad eftersom byggnadens ursprungliga funktion är fortsatt läsbar och pågående verksamheter inte påverkas.

Små negativa konsekvenser

Grönt tak och terrass på byggnadens tak.
Illustration Equator Arkitekter.

PÅVERKAN PÅ STADSBILDEN

VYPUNKTER

För att undersöka vilken effekt påbyggnaden av Görväln 1 har på den omgivande stadsbilden har sju olika vypunkter valts ut och fotomontage har gjorts från dessa platser vilka också är markerade på illustrationen intill.

- 1. Skedviksvägen 32
- 2. Skedviksvägen 18
- 3. Erkens Kroken 1
- 4. Skedviksvägen 6
- 5. Årstavägen 66
- 6. Årstavägen 68
- 7. Bränningevägen 11

Övergripande karta med samtliga sju vypunkter.

Före

Efter

1. FRÅN SKEDVIKSVÄGEN 32

Befintlig situation - före

Från denna högt belägna punkt hamnar byggnadens takfot och delar av taklandskapet i fokus. Fläktrummet och takterrassen på kontorshuset intar en framskjuten placering. Fasaden på kontorshuset är väl avläsbar medan industridelen blir koncentrerad till fönster- och tegelband.

Kontorshusets takfot upplevs jämnhög med smalhuset på andra sidan Bränningevägen. Punkthuset med gula fasader i kv. Svärdlången uppfattas däremot som högre än kontorshuset.

Ovan industridelen och Görväln 2 syns punkthus i västra Årsta och nybyggda punkthus vid Årstaberg. Vid horisonten avtecknar sig punkthusen på Nybohovsberget.

Efter

Fläktrummet är rivet och inga takytor på den befintliga byggnaden syns mer.

Samtliga fyra volymer, både de två ursprungliga och de nya, är väl avläsbara. Midjan som skapar avstånd mellan befintliga och nya fönsterrader upplevs tydligt.

Djupet i stadsbilden består men siktlinjerna västerut och in i kv Svärdlången snävas in.

Påverkan

I denna vy ger påbyggnaden en markant effekt, framför allt avseende vad man ser från punkten. Påbyggnaden ger upphov till en tydlig skillnad i stadslandskapet. Inga utpekade kulturvärden berörs direkt.

Små till måttliga negativa konsekvenser

Före

Efter

2. SKEDVIKSVÄGEN 18

Befintlig situation - före

Från trappan som kopplar samman Bränningevägen med kv Skedviken och Årsta Torg leds blicken längs Bränningevägen i nordvästlig riktning mot Nybohovsberget.

Kontorshuset inom Görväln 1 är möjligt att uppfatta, fläktrumsuppbyggnaden är väl synlig och tycks höjdmässigt linjera med taket på smalhuset i kv. Ekoln i höger bildkant. Vintertid anas industridelen genom grenverket. Görväln 2 skärmas av av lövträden vid Bränningevägen. Vintertid framträder träd i den bevarade naturmarken, de är synliga genom grenverket ovan fabriksdelen.

Bebyggelsen på norra (högra) sidan av Bränningevägen upplevs låg, lägre än trädtopphöjd. Träd formar större delen av siluetten.

Efter

Mindre delar av smalhuset i kv. Ekoln blir synligt jämfört med i befintlig situation. Träden på den bevarade naturmarken blir inte längre synliga.

Kontorshusets påbyggnad upplevs högre än annan bebyggelse i stadsbilden. Förhållandena inverteras – bebyggelsen på norra sidan av bränningevägen upplevs nu i den främre delen som högre än den på södra sidan.

Påverkan

Påbyggnaden ökar den bebyggda prägeln och minskar landskapets betydelse. Djupet i stadsbilden består i siktstråket längs gatan.

Små negativa konsekvenser

Före

Efter

3. ERKENSKROKEN 1

Befintlig situation - före

Från korsningen Skedviksvägen-Erkenskroken är delar av byggnaden synlig ovan en garagelänga och genom grenverket på framförvarande träd. Fläktrummet på kontorshuset och glastaket ovan industridelen är väl synliga. Till vänster om Görväln är bostadsbebyggelsen i kv Svärdlången och vid Årstavägen synlig. Årsta torgs norra kontors- och bostadslänga står till vänster om Skedviksvägen.

Invid bostadshuset i kv Ekoln i förgrunden syns delar av ta och mindre delar av fasader på punkthus i kv. Svärdlången.

Efter

Fläktrummet rivs. Även glastaket utgår ur vyn. De punkthus som anas invid kv. Ekoln i befintlig situation döljs av påbyggnaden på industridelen.

Påbyggnadens skilda höjder och kulörställning på kontorshus visavi industridelen framträder väl. Kulörerna tycks ta upp omgivande fasaders färgverkan.

Påverkan

De nya volymerna ger ingen påtaglig verkan i miljön. Djupet i stadsbilden behålls och ingen grönska i vyn påverkas. Upplevelsen av ensemblen av byggnader till vänster om Görväln 1 består.

Små negativa konsekvenser

Före

Efter

4. SKEDVIKSVÄGEN 6

Befintlig situation - före

Längs Skedviksvägen norrut framträder i tur och ordning ett smalhus i kv. Svärdlången, kontorshuset inom Görväln 1 och smalhus i kv. Ekoln och kv. Tämnaren. Samtliga byggnader är inbäddade i, eller kantade av, grönska. Byggnaderna upplevs som jämnhöga eller lägre än träden.

Efter

Fläktromsuppbyggnaden utgår. Påbyggnaden på kontorshuset kommer upp i höjd till takfoten på gaveln i förgrunden. Den synliga delen av långsidan på kv Ekoln som framträder ovan kontorshuset döljs men gaveln blir fortsatt synlig.

Påverkan

Det blir inga dramatiska effekter på stadsbilden eller kulturmiljön. Den grönskande stadsbilden påverkas inte. Under vegetations-säsong blir förändringarna än mindre.

Små negativa konsekvenser

Före

Efter

5. ÅRSTAVÄGEN 66

Befintlig situation - före

Bilden är tagen från Årstavägen genom det öppna kvarteret Svårdlängen. Görvälns industridel avviker tydligt mot de omgivande byggnadernas putsfasader i milda kulörer med fönstren som hål-i-mur. Såväl fasader som kulörer och inte minst glastaket visar tydligt att det är fråga om en byggnad med en annan bakgrund och användning. Görväln 1 upplevs tydligt lägre än grannbyggnaderna. Kv.Ekoln är synligt ovan. Ovan Ekolns tak syns toppen på en tall.

Efter

Påbyggnaden döljer glastaket. Den nya raka takfotslinjen gör att stadsbilden förefaller tydligare ordnad. Djupet minskar genom att Ekoln och tallen i bakgrunden döljs.

Påverkan

Att Görväln går från lägre till högre än grannbyggnaderna och minskar djupet i stadsbilden gör att bebyggelsen tätar. Förändringen är påtaglig trots att endast en mindre del av byggnaden är synlig i öppningen mellan bostadshusen. Görvälns verkan som en avvikande byggnad består, delvis i ny tappning.

Måttliga negativa konsekvenser

Före

Efter

6. ÅRSTAVÄGEN 68

Befintlig situation - före

Från denna infart i kv. Svärdlången finns en diagonal genomsikt mot Bränningevägen och Görväln 1. En mindre del av industridelen och övergången till kontorsvolymen är synlig. I hop med fläktrumsuppbyggnaden framstår Görväln 1 härifrån som svåräst. Ovan Görväln syns en mindre del av 1990-talsbebyggelsen i kv. Skedviken.

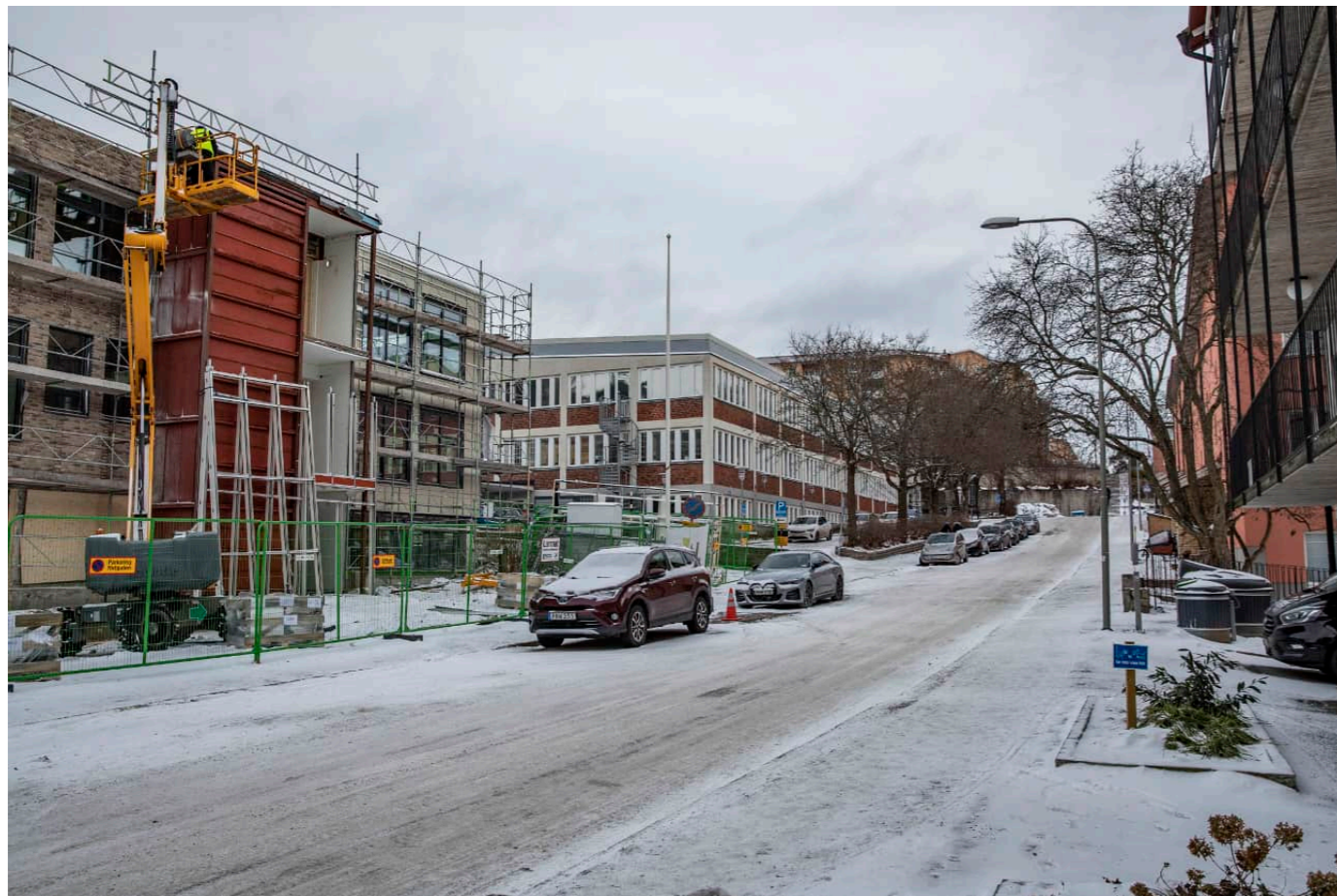
Efter

Fläktrummet utgår. Kv. Skedviken döljs. Djupet i stadsbilden minskar. Påbyggnader på industri- och kontorsvolym blir synliga. Byggnaden blir genom påbyggnaden lättare att identifiera men framstår alltjämt som mindre redig och lättläst från denna punkt.

Påverkan

Upplevelsen av det öppna och kulturhistoriskt intressanta kv. Svärdlången påverkas marginellt.

Inga konsekvenser

Före

Efter

7. BRÄNNINGEVÄGEN 11

Befintlig situation - före

Vyn längs Bränningevägen domineras av de två f.d. industribyggnaderna i kv Görväln. Byggnaderna framstår som låga och djupa och av en annan art än bostadsbebyggelsen. Även om den skillnaden här är mindre tydlig genom att träd gör bostadshusen svårlästa och genom att loftgångar på ett av de s.k. EPA-husen i kv. Svärdlängen avviker mot övriga bostadshus släta fasader. Kv. Skedviken bortom Görväln 1 är svårt att identifiera.

På Görväln 1 är industridelens rationella upprepande fasadmönster karaktärsskapande, liksom kontrasten mellan tegelfyllningarna och det ljusa ramverket och de vita fönstren. En icke ursprunglig utrymningstrappa i galvat stål är väl synlig på gaveln. Industridelens tak förefaller härifrån sakna uppbyggnader.

Efter

Industridelens påbyggnad blir väl synlig över hörn men uppfattas inte som likvärdig i volym eller arkitektonisk uttrycksfullhet som ursprungsbyggnaden. Påbyggnaden på kontorsdelen kan anas. Påbyggnaden döljer inget utom en mindre del av kv. Skedviken.

Påverkan

Genom volymtillägget minskar det starka släktskapet något med Görväln 2. Men eftersom ursprungsvolymen är tydligt urskiljbar påverkas inte den historiska läsbarheten negativt. Sett till skalan får Görväln 1 vintertid en tydlig relation till kv. Skedviken. Det historiska förhållandet att bebyggelsen på vardera sida av Bränningevägen skiljer sig åt till typ och gestaltning förstärks.

Det framgår hur industridelens takform varit styrande för påbyggnadens form. Den ursprungliga industridelen har en kraftfull verkan varpå något lättare adderats. Den arkitektoniska helhetsverkan bedöms vara god.

Föreslagna sopkärl i trädraden framför byggnaden är inte inkluderade i bilden.

Små till måttliga negativa konsekvenser

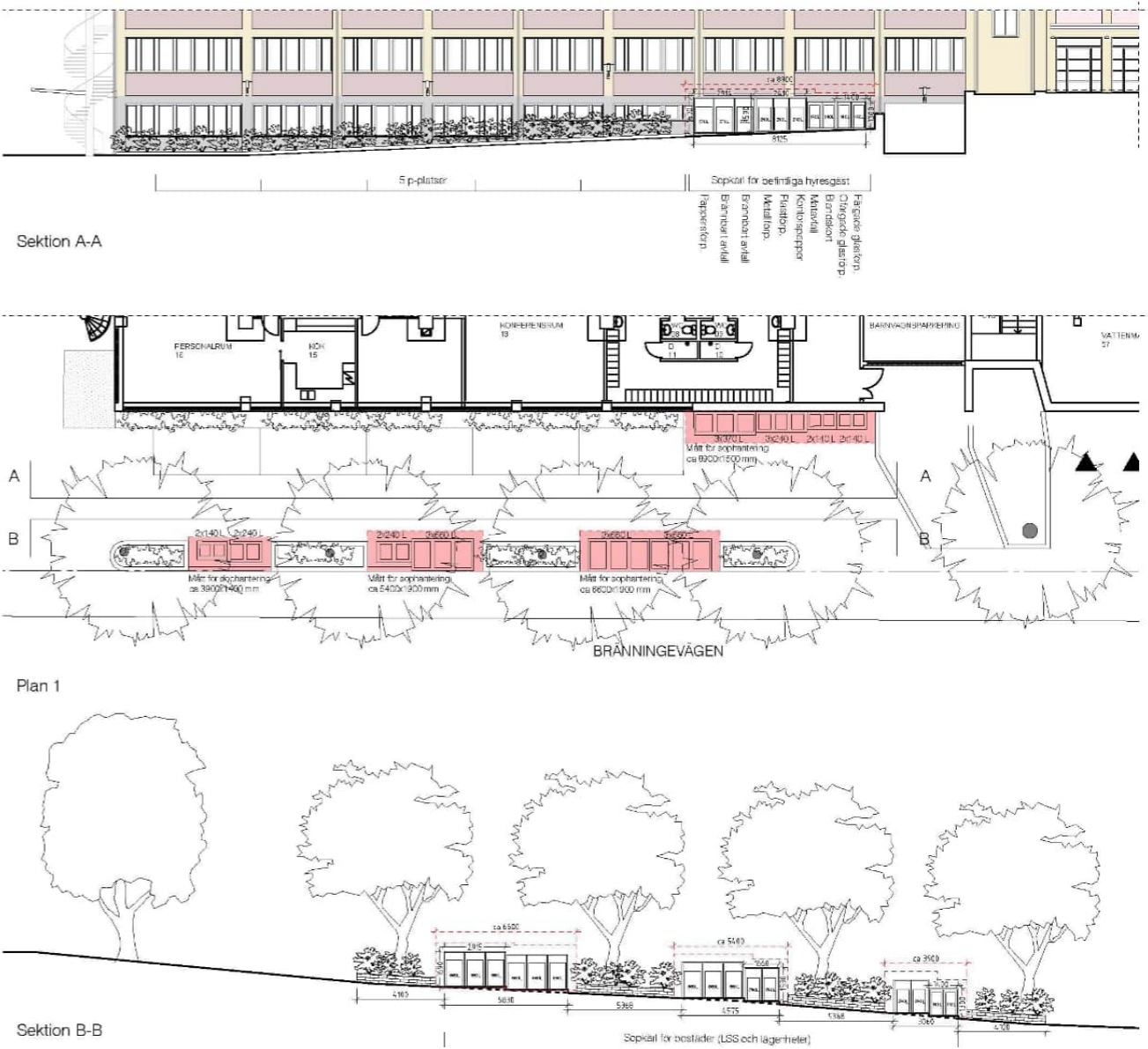
KONSEKVENSER I RELATION TILL RIKTLINJER I KULTURMILJÖANALYS

MÖTET MED BRÄNNINGEVÄGEN

Huset inom Görväln 1 utgör en avvikande byggnad i Årsta och behöver därför inte förhålla sig strikt till bostadsbyggnads-mönstret. Bränningevägens karaktärskapande trädrader och planteringar som ger ett lummigt gaturum bör däremot behållas.

Byggnaden får genom påbyggnaden en skala och form som gör att den fortsatt avviker från det mönster som huvudsakligen utgörs av smalhus och punkthus från 1940-talet. Vid Bränningevägen utgör de två f.d. industribyggnaderna ett markant inslag

Bränningevägens trädrad påverkas inte av planförslaget. Eftersom träden står söder om byggnaden bedöms ingen större förändring ske av sol- och ljusförhållanden som kan påverka trädens kondition.

Den sopanläggning som förläggs längs vägen och mellan flera av träden ger däremot ingrepp i buskplanteringar, ursprungliga murar och påverkar den ursprungliga landskapsarkitekturen. Dessutom ger sopanläggningen en negativ inverkan på det allmänna, representativa intrycket mot gatan.

Måttliga negativa konsekvenser

Ovan Föreslagen placering av sopkärn längs fasad och mot gata. Illustration Equator Arkitekter.

T v Vy längs fasaden mot Bränningevägen. Till höger raden med träd och buskar där sopkärn är tänkt att placeras.

ARKITEKTONISKT ANGREPPSSÄTT

Ur texten om sätt att utföra en påbyggnad har följande valts ut som särskilt relevant:

I det aktuella planarbetet är det bostäder som ska prövas. Precis som att åtskillnaden mellan de f.d. industrilokalerna och kontorsdelen är väl avläsbara i volym och fasad - detta är ett värdebärande karaktärsdrag - bör användningen bostad vara lätt avläsbar i volymtillägget. Det kan till exempel åstadkommas genom fönstersättning som visar att olika rum har olika funktion eller genom inslag som ofta hör bostäder till (men är ovanligt för andra ändamål) - exempelvis franska fönster/franska balkonger.

Genom utformningen av påbyggnaden bedöms det vara lätt att uppfatta att den inrymmer bostäder. Balkonger med klassiska pinnräcken och franska fönster/balkonger av samma typ högst upp ovan kontorshuset illustrerar detta.

Balkongerna föreslås vara grunda och blir därigenom mer integrerade med fasaden än som självständiga, utpräglade byggnadsdelar som "tar över" vilket de kan vara i andra fall.

Fönstersättningen avspeglar inte bostädernas planlösning på samma sätt som är vanligt i Årstas äldre bostadsbestånd. Den följer istället rytmen och indelningen i den befintliga byggnaden. Balkongerna bedöms dock ge en tillräckligt tydlig läsbarhet avseende påbyggnadens funktion.

En särskilt betydelsefull fråga från kulturhistorisk synpunkt är mötet mellan befintlig och ny volym. För byggnader med en tydlig, markerad och kanske utkragande takfot blir det naturligt avläsbart när en ny byggnadsvolym ansluts ovan en sådan. Den befintliga byggnaden har en inåtlutande takfot inklädd i plåt (gäller både kontor- och industridelen) och därmed är situationen mindre självklar. Det kan då behövas någon typ av midja som ger en god övergång och som kan medge att befintlig byggnads takfotsutformning kan vara fortsatt igenkännlig även efter påbyggnad.

Den påbyggda volymen ansluts direkt ovan den befintliga takfoten i ett nätt och distinkt möte. Mellan denna anslutning och påbyggnadens undre balkongrad tillika första bostadsbjälklag finns en förhöjd del med lugn, enhetlig utformning som skapar ett tydligt avstånd mellan befintliga byggnadens fönsterrader och de tillkommande. Detta grepp, som är nödvändigt av konstruktiva skäl och för dragning av rör och ledningar, ger en välgörande rymd som tillåter den befintliga byggnaden att få ett bibehållet avslut. Det blir en diskret och okonstlad midja som gör att mötet blir väl hanterat.

Mot väster bevaras industridelens gavelmotiv. Den flacka gaveltriangeln blir markerad genom att påbyggnadens midja anpassas efter dess form. Här blir mötet mellan ursprungsbyggnaden och den tillkommande delen mer aktivt och nära. Detta bedöms inte vara negativt från arkitektonisk och kulturhistorisk synpunkt.

Små negativa konsekvenser

Förslag till påbyggnad, fasader mot Bränningevägen. Påbyggnaden ansluter direkt ovan befintlig takfot. Illustration Equator Arkitekter.

SKALA

Byggnaden ligger lågt i en topografi som är rejält kuperad mot öster men flackare mot väster. I relation till Skedviksvägen ligger byggnaden påtagligt lågt nedanför en markant sluttning. Topografin i öster har också accentuerats av 1990-talsbebyggelsen i kv Skedviken som med betydande byggnadshöjder och höga stödmurar tornar upp sig långt ovan Görväln 1.

Huset har därför relativt goda förutsättningar för tillägg i höjd och principen med en högre och lägre del kan med fördel bibehållas eller förstärkas med tanke på de topografiska förhållandena. Från kulturhistorisk synpunkt finns inga tydliga ramar att ge. Med tanke på att byggnaden till sin historik, sitt uttryck och sin volym helt skiljer sig från byggnaderna vid Bränningevägen finns inga kulturhistoriska skäl att låta bebyggelsen där vara styrande. Den nya skalan som påbyggnaden innebär bör dock utvärderas från strategiska punkter.

I förslaget av nya volymer görs åtskillnader mellan delar som tillkommer ovan industridelen och de som byggs ovanpå kontorshuset. Kontorshuset blir fortsatt högre än industridelen. Kontorshusets form med fasningar som ger smala gavlar tas upp i påbyggnaden och den övre våningen är dessutom indragen. Kontorshusets gentemot industridelens mer påtagliga vertikalitet förstärks genom att påbyggnaden här får smalare och högre fönsterpartier. De inbördes relationerna inom fastigheten har i hög grad beaktats.

Ett antal fotomontage har gjorts från relevanta platser i omgivningen för att bland annat visa hur byggnadens nya skala upplevs.

Fotomontagen ger vid handen att djupet i stadsbilden snävas in något men att det fortsatt till stora delar består. Principen med en högre kontorsdel och en lägre fabriksdel har behållits i förslaget där fabriksdelen fortsatt höjer sig en våning. Höjdmässigt möts byggnaden i förhållande till kv Skedviken där den tidigare haft en mer underordnad roll. Vyn från Skedviksvägen 32 är också den som påverkas mest gällande skalan, där kv Görvälns påbyggnad ger en markant förändring och effekt i stadslandskapet.

Måttliga negativa konsekvenser

Kv Görväln med påbyggnad sedd från hörnet Bränningevägen/Skedviksvägen. Illustration Equator Arkitekter.

SKUGGNING

Under den tid då Årsta byggdes ut, och även då Görväln 1 uppfördes, lades mycket stor vikt vid att låta bostadshusens fasader vara solbelysta i den utsträckning som ansågs möjlig. Eftersom denna strävan var så grundläggande inom det typ av stadsbyggande som Årsta representerar bedöms solljusbelysningen av fasaderna vara ett betydelsefullt kulturhistoriskt karaktärsdrag.

Volymtillägg inom Görväln 1 bör därför inte skugga fasaderna inom Ekoln 2 mer än byggnaderna där (kv Ekoln och Tämnaren) gör sinsemellan.

Solstudier som tagits fram inom projektet visar hur bostadshuset i kv Ekoln 2 påverkas av Görvälns påbyggnad när det gäller skuggning. Både vid vår- och höstdagjämning kl 14 når påbyggnadens skuggning över garagelängan i kv Görväln 3, som ligger mellan de båda husen. Kl 16 når skuggan även fram till bostadshuset, men endast till byggnadens källarplan. Kv Ekoln 2 påverkas därför inte nämnvärt och påbyggnadens inverkan genom skuggning bedöms således vara marginell.

Inga konsekvenser

20e Mars kl 14.00

20e Mars kl 16.00

20e Mars kl 14.00

20e Mars kl 16.00

T h Solstudie vid vårdagjämning. De övre bilderna visar skuggningen utan påbyggnad av kv Görväln och de undre bilderna visar hur skuggan faller med en påbyggnad. Illustration Equator Arkitekter.

23e September kl 14.00

23e September kl 16.00

23e September kl 14.00

23e September kl 16.00

T v Solstudie vid höstdagjämning. De övre bilderna visar skuggningen utan påbyggnad av kv Görväln och de undre bilderna visar hur skuggan faller med en påbyggnad. Illustration Equator Arkitekter.

MATERIAL OCH KULÖR

Industribyggnader (även f.d. sådana) och kontor bör från kulturhistorisk synpunkt ha en utformning och verkan som skiljer sig från den stora massan av bostadshus, skillnader däremellan bör inte utjämnas. Tillägget bör trots att det föreslås vara en bostadsbyggnad inte bidra till att släta ut skillnaden mellan Görväln 1 och omgivningen eller den inbördes relationen inom fastigheten.

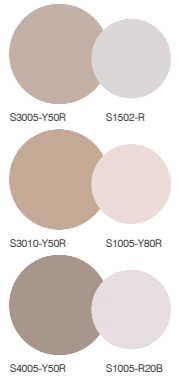
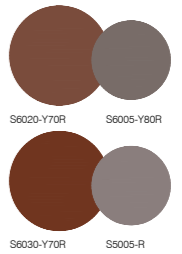
Som konstaterats ovan har ett arkitektoniskt vägval gjorts att låta den befintliga byggnadens fönstersättning och rytm vara styrande istället för att ge bostäderna en fönstersättning som skiljer sig mellan t ex kök och vardagsrum, så som 1940-talets bostäder är beskaffade. I dagens bostadsbyggande är det inte längre lika utbrett att markera rummens funktion i fasad. Kök och vardagsrum är nu ofta integrerade. Genom det samtida greppet att fönstren är glaspartier från golv till tak understryks skillnaden mellan de tillkommande bostäderna och de omgivande bostadshusen från 1940-talet, 1950-talet och 1990-talet.

Att rytmen från befintliga fasader behålls borgar också för att inte byggnaden förlorar sin särställning gentemot omgivningen. I den tydliga rytmiken i fasaden och i gestaltningen med ett ramverk och fältindelning av fasader avviker den befintliga byggnaden mot bostadsfasadernas släta monokroma fasader med fönster som hål-i-mur. Fältindelningen i träfasaderna gör att mycket av grammatiken i ursprungsbyggnaden flyttar med upp i de påbyggda delarna.

Att fasaderna föreslås utföras i trä stärker byggnaden som ett av de inslag i Årsta som bryter sig ur kollektivet av företrädesvis putsade eller tegelklädda flerbostadshus från 1900-talets mitt. Fasader i trä förekommer sparsamt inom stadsdelen och gör så främst i samband med tillskott från 2000-talet. Trä som fasadmateriäl kan i sammanhanget därför uppfattas som alltför avvikande. Konceptet med träfasader i påbyggnader och förtätningsprojekt kommer dock sannolikt att fortsätta förekomma alltmer och så småningom utgöra en tidstypisk årsring.

Förslaget innebär att de båda nya volymerna görs i trä, s k Thermowood, men är tänkta att ges olika kulörer. För att skapa en harmonisk helhet bör pigment väljas som inte ligger alltför långt ifrån varandra men ändå ger en skillnad huskropparna (volym ovan industridel och ovan kontor) sinsemellan.

Måttliga negativa konsekvenser

Kv Görväln med två olika alternativ till kulör på fasader. Illustration Equator Arkitekter.

PÅVERKAN PÅ RIKSINTRESSET

ÅRSTA CENTRUM

Motivering:

"Bostadsområde i form av stadsdelscentrum, invigt 1953, som utgör ett av landets tidigaste exempel på en s.k. grannskapsenhet, med "torget som vardagsrum". En kommersiell, social och kulturell mötespunkt för alla åldrar, som utgjort en viktig förebild för svenskt förortsbyggande under efterkrigstiden.

Uttryck för riksintresset:

Planläggningen med låga byggnader för olika funktioner - medborgarhus med bibliotek och teater, biograf, butiker, kontor, bostäder - grupperade runt det centrala torget. Gestaltningssmässiga värden och den konstnärliga utsmyckningen."

Byggnaden i kv Görväln 1 har i och med sitt innehåll som vårdcentral e t c under åren blivit en förlängning av själva centrum och kan därför ses som en funktionell del av densamma. Att bostäder tillförs i kvarter nära centrum stärker också underlaget för kommersiella och kulturella verksamheter och stämmer väl överens med grundtankarna i stadsbyggandet vid 1900-talets mitt.

Kv Görväln ligger intill Årsta centrum och det finns ett möte mellan centrumbebyggelsen och fastigheten, även om nivåskillnaden och trädridån längs Skedviksvägen försvagar kontakten. Däremot upplevs inte Görväln 1 från torget som är centrummiljöns nav och mest betydelsefulla plats. Detta förändras inte med en påbyggnad enligt förslaget.

Påbyggnaden av kontorsdelen innebär att relationen vid Skedviksvägen förändras, men centrumbebyggelsen bedöms inte påverkas negativt. Tillägget görs på ett sätt och i en skala som står i relation till omkringliggande bebyggelse, detta delvis som en följd av att den f.d. industrianläggningen uppfördes i nedsänkt läge och med lägre höjd jämfört med centrum- och bostadsbebyggelsen. Påverkan på riksintresset bedöms därmed inte bli negativ.

Inga konsekvenser

Vy över Årsta torg med kv Skedviken i bildens mitt.

SAMLAD BEDÖMNING

Förslaget innebär en påbyggnad av den befintliga f d fabriksbyggnaden i kv Görväln 1. På det stora hela kan konstateras att projektet inte innebär några dramatiska effekter på varken stadsbild eller kulturmiljö. Påverkan på riksintresset Årsta centrum bedöms inte heller bli negativ då tillägget görs på ett sätt och i en skala som står i relation till omkringliggande bebyggelse. Påbyggnaden kommer inte att synas från torget som är centrummiljöns mest betydelsefulla plats.

Ett av byggnadens värdebärande karaktärsdrag är att industri- och kontorsdelarna är avläsbara i volym och fasad. I förslaget är fönstersättningen i den befintliga byggnaden styrande och tillägget förhåller sig därmed till byggnadens ursprungliga användning. Den nya funktionen med bostäder markeras istället av grunda balkonger. Här behålls också rytmen i fasaden genom fältindelning vilket gör att byggnaden inte förlorar sin särställning gentemot den omgivande bebyggelsen; huset har inte transformerats till enbart en bostadsbyggnad. Mötet mellan den gamla byggnaden och tillägget hanteras genom en förhöjd del som ger ett bibehållet avslut av ursprungshuset. Detta blir särskilt tydligt mot väster där industridelens flacka gavelmotiv behålls, vilket ur både arkitektoniskt och kulturhistoriskt perspektiv är positivt. Det föreslagna materialet trä kan dock möjligen uppfattas som avvikande i sammanhanget och har ingen historisk förankring i omgivningen.

Å andra sidan kan träet generellt ses som ett sätt att markera nytillskotten i Årsta; dessa byggnader blir tydligt läsbara som senare tillägg i den ursprungliga strukturen. Byggnader av trä förekommer inte i stadsdelen mer än i form av tillskott från 2000-talet, vilka sannolikt också så småningom kommer att utgöra en tidstypisk årsring.

En konsekvens av tillägget blir en något snävare inramad stadsbild i de vyer som studerats, samtidigt som man kan slå fast att den till stora delar fortsatt består. Principen med en högre kontorsdel och en lägre fabriksdel har behållits men den ökade höjden i sig gör att byggnaden i stadslandskapet närmar sig kv Skedviken istället för att ha en mer underordnad roll, vilket där ger en markant effekt.

Volymtillägget innebär att det starka släktskapet med verksamhetsbyggnaden i kv Görväln 2 minskar något, men eftersom ursprungsvolymen fortsatt kommer att vara tydligt urskiljbar påverkas inte den historiska läsbarheten på ett negativt sätt. Det historiska förhållandet där bebyggelsen på vardera sida av Bränningevägen skiljer sig åt till typ och gestaltning blir något som förstärks.

I områdets grundläggande struktur lades stor vikt vid att fasaderna skulle vara så solbelysta som möjligt vilket också är en viktig aspekt gällande den föreslagna påbyggnaden. Den nu ökade höjden innebär dock inte någon ökad skuggning för bostadshuset i kv Ekoln norr om planområdet.

Bränningevägens trädader påverkas inte av planförslaget. Eftersom träden står söder om byggnaden bedöms ingen större förändring ske av sol- och ljusförhållanden som kan påverka trädens kondition. Däremot innebär den sophantering som förläggs längs vägen och mellan flera av träden ingrepp i ursprungliga murar, påverkan på buskplanteringar och den ursprungliga landskapsarkitekturen. Dessutom ger avfallshanteringen en negativ inverkan på gatubilden och på det representativa mötet med gatan som den f d korsettfabriken planerades med.

I fortsatt planarbete och inför bygglov bör följande beaktas:

Placering och utformning av sopanläggning vid och i anslutning till byggnaden bör studeras vidare för en bättre anpassning till befintliga ursprungliga murar och i förhållande till mötet med Bränningevägen.

Särskild vikt bör även läggas kring frågan om färgsättning av nya fasader, fönster och balkongräcken.

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se

Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986

TYRÉNS